

Plemenito srcé.



Trgovec Ladan je imel troje otrok, ki so bili v nežnej otročjej mladosti največje veselje in radost skrbnemu očetu in dobrej materi. In kako bi jima ne bili, saj so bili otroci krepki in zdravi in veselje jih je bilo gledati, kadar so v nedolžnih otročjih igrah razgrajali po hiši. Bil je Ladan najimovitejši trgovec v Mirodolu. Zna se, da vsacemu sosеду ni bilo ravno po godu, kadar je Milan privlekel svojega velicega lesenega konja, vsedel se nanj in ponosno mahal z leseno sabljo na vse štiri strani svetá ter vriskal in razsajal, da se je pri odprtih oknih slišalo tudi v sosednje hiše. Še večji vrisk in sméh je pa bil, kadar je Radovanček s svojim vozičkom prisopihal v sobo, ter ž njim dirjal po sobi iz kota v kot. Zna se, da voziček ni bil nikoli prazen, nego vselej težko obložen z okroglimi kamenji, ki si jih je nabral na dvorišči in po vrtu; dostikrat so bili na vozičku tudi očetovi stari klobuki, škôrnji in druga taka šara, ki jo je izvlekel iz vseh hišnih kotov in naložil na voziček, da jo vozi na somenj ali kam drugam na prodaj. Največ truša in vriša pa je bilo v Ladanovej hiši, kadar je Radovanček skakal po sobi s svojim kavčukovim cvilimožem, ter ga stiskal za napéti trebúšek, da je ubogi možiček glasno cvílil in tenko piskal skozi usta in nos. Ni čuda, da se je o tacej priložnosti marsikateri čmerikavi sosed, gledajoč pri odprtem oknu svoje hiše, jezíl nad živo krvjo Ladánovih otrok, jezno zaprl okno ter v svojej svetej jezi zagodrnjal: „Na vsem svetu ni tako živih otrok, kakor so ti otroci mojega soseda Ladana!“

Pa tudi njíju sestra Milka, ljubeznjiva, modrooka in plavokósa deklica, bila je enacega mnenja; in kaj bi ne bila, saj je imela dosti sitnosti s svojima bratcema, posebno z hudomušnim in nagajívim Radovančkom, ki jej je vedno nagajal s tem, da jej je trgal púnico iz rok in jo vozaril kakor drugo tovarno blagó po sobi. A še hujši je bil glaváček Milan, ki je pridrl s svojo leseno sabljo ter mahnil po ubogej púnici s tako močjo, da se je porcelanasta punična glava razletela v dveh kosih po tléh. Pač je imela Milka velik križ z glaváčkom Milanom. Takó je bilo v Ladanovej hiši dan na dan. A kdo bi se temu čudil; dečka sta bila živa, kakor so sploh vsi zdravi otroci v nežnej mladosti, dokler živé domá v hiši svojih staršev brez najmanjše skrbi in dela. A čudili se bodete še le zdaj, ako vam povem, da je bilo necega dné predpóludne v Ladanovej hiši vse takó mirno in tiho, kakor bi ne bilo žive duše domá. Sosedje so stikovali glavé in čudeč se vprašali drug drugega: „Kakó to, da so danes Ladánovi otroci takó tihi in pohlevni?“ Dečka sta bila zdrava in krepka kakor poprej, a vender nista niti vpila niti ropotala po sobi kakor drugekrati. Odkod ta izprememba? To je bila sosedom uganka, ki si je niso mogli razložiti. In vender je bilo takó. Milanov leseni konj je ležal s povešeno glavo v kotu za pečjo in Milan je stal poleg njega z resnobnim licem. Tudi nagajívi Radovanček je bil danes ves drugačen deček; slonel je pri mizi in sim ter tjá pogledaval v resnobni obrazek sestre Milke, ki je stala njemu nasproti ne mené se za púnico, katero je drugekrati po ves dan negovala in nosila po hiši. Radovančkov voziček je ležal pod mizo z navzgor obrnjenimi kolesi. — Kaj ne, da se ta nagla izprememba tudi vam čudna zdi, ljubi moji otroci!

„Danes tedaj pride!“ izpregovorí Milan prvi, ki je stal ves čas tiho pri peči, potem globoko vzdahne in reče: „Rad bi znal, ako ima tudi tako dolg nos kakor óna gospodična tam pri županovih, ki uči županovega Francéta.“ — „In pa če ima tudi očala,“ pristavi Radovanček izza mize. „Poslušajta, kaj mi je pripovedoval županov Francèk. Rekel mi je, ako on in njegov bratec kaj napačnega storita, bodi si, da sta storila še takó na skrivnem, takój jima je gospodična učiteljica za hrbtom, gleda jima skozi ostra očala takó dolgo v oči, da morata obstati pregrešek. Milan, Milan, kako se bode z nama godilo. In čujta, kaj mi je še pripovedoval županov Francèk. Rekel mi je, da je bil pretečeni teden njegovega očeta god in on se je moral učiti mično vošilce na izust. Ker se ni mogel vošilca od besede do besede naučiti, moral ga je 66krat ponavljati, to je toliko časa, da ga je znal brez pogrška. Milan, le pomisli, 66krat! Midva, ki imava konjička in voz, kaj tacega gotovo ne strpiva.“ — „Prosim te, mólči in ne izmišljuj se tacih stvari,“ reče sestra Milka. „Jaz se ne izmišljujem!“ zavpije Radovanček ter srdito skoči izza mize naravnost proti sestri, ali v tem hipu se odpró vrata, in v hišo stopita oče in mati, s katerima tudi mlada gospodična stopi v sobo.

„Tukaj je!“ zavpijejo otroci kakor iz jednega grla, stopijo skupaj ter se nekako plaho spogledajo. „Ali vidiš, ta užé nima tako dolzega nosa,“ zašeptata si Milan in Milka na uho, „in tudi očal nima.“ — „In kako ljubeznjivo nas gleda! ravno takó kakor naša dobra mati; le poglejta, kako prijazno se nam smehljá,“ pristavi Radovanček.

„Ljubi otroci!“ rekoč zdaj oče, „tukaj je gospodična Miljutina, vaša nova učiteljica. Dobro srcé ima in vas bode prav rada imela, ako bodele le vi dobri in poslušni. Pridite sem k njej in podajte jej rokó!“

„Dà, od srca vam hočem biti dobra, ljubi otročiči,“ reče gospodična Miljutina s takó prijaznimi in ljubeznjivimi besedami, kakor bi jim bila mati in ne učiteljica. Milka je bila prva, ki je pristopila k njej, podala jej roko in jej poljubila rudeči lici. Tudi Milan se je opogumil ter jej podal rokó, rekoč: „Ali tudi ti na očéh poznaš, kdo je priden in kdo ni, kakor učiteljica tam pri županovih?“ To rekši poljubi jej rokó. — Zdaj pristopi hudomušni Radovanček, pogleda gospodično od vrha do tal, prime jo za roko in pravi: „Jaz te hočem prav rad imeti, samo vošilca za očetov god ne bodem 66krat ponavljal, to ti povem, ker imam z vozičkom preveč opraviti.“

Sladko se smijoč sta gledala oče in mati ljubeznjive otroke v njih priprostej otročjej nedolžnosti. „To je dober začetek, gospodična Miljutina!“ reče trgovec Ladan prijazno se jej priklonivši, „vi ste začeli, kakor še nihče pred vami. Vi ste si najinega razposajenega Milana in nagajivega Radovančka v trenutku pridobili. Bog naj blagoslovi vaš začetek!“

Minulo je več mesecev. Trgovec Ladan je sedel v svojej pisarnici ter se je nestrpljivo oziral po vratih. Kaj neki je pričakoval? On, ki je imel najlepšo hišo v celem mestu in čegar posestvo zunaj mesta je slovelo na daleč in široko, trgovec Ladan, ki mu je vsak čas bilo na razpolaganje na tisoče denarja, pričakoval je danes s težkim srcem pisma, ki mu prinese bórlih 20 gld. Temu je bilo pa takó. Pred več meseci dobi trgovec Ladan z drugimi pismi vred tudi pismo, kateremu je bilo priloženo 20 gld. z naslednjimi besedami: „Teh dvajset goldinarjev pošlje na račun užé starega

dolgá, ki ga je napravil rajnki Viljem Trnovski, njegova jedina hči.“ — Druzega podpisa ni bilo. Od tega časa prišlo je vsak tretji dan vsacega meseca pismo s priloženimi 20 gld. in z zgoraj omenjenimi besedami. Pismo je imelo znamenje mestne pošte.

Viljem Trnovski! Koliko spominov iz pretečenih let je vzbudilo to imé v Ladanovej duši. Vsa preteklost z vsemi svojimi veselimi in žalostnimi urami stala je v tem hipu pred njim in Ladanu se je zdelo, kakor bi jo bil še jedenkrat preživel v sladkih spominih. On in Trnovski sta si bila najboljša in najzvestejša prijatelja, ki sta užé kot ubožna dečka zapustila hišo svojih staršev, da bi šla na ptuje iskat sreče sebi in svojim ljubim. Obá sta si izvolila trgovski stan in po večletnem trudu in delovanju sta si tudi toliko pridobila, da sta lahko pošteno in zadovoljno živela. Sreča je bila obéma ugodna.

Trnovski, ki je bil mnogo pogúmnejši od Ladana, spuščal se je vedno v nova podjetja, in vse mu jo šlo prav dobro izpod rok. Začel je kupčijo na svojo roko, ustanovil si je domače ognjišče, vzel si za tovarišico ljubeznjivo in pobožno ženo, ki mu je življenje z ljubeznijo sladila in takó je živel srečno in zadovoljno. Ladan je bil še vedno v službi necega bogatega trgovca v mestu. Opravljal je službo popotnega trgovskega pomočnika ter je moral necega dné daleč preko morja potovati. Vzel je slovó od svojega prijatelja ter mu izročil vse svoje prihranjene denarje, ki si jih je s trdom in veliko varičnostjo pridobil; v teh denarjih je stala njegova in njegovih staršev prihodnost. Trnovski mu je obljubil, da hoče shranjene denarje v svojej trgovini koristno naložiti. In ko se je Ladan čez leto in dan povrnil v svojo domovino, kakšno poročilo je dobil o svojem prijatelju? Trnovski je bil zapleten v velike kupčije, pri katerih je izgubil vse svoje premoženje. Bil je berač in tudi Ladan ž njim.

Ko je Ladan po dolgej in zeló nevarnej bolezni zopet okrevál, začel je z nova pridno delati in Bog je blagoslovil njegovo pridnost in njegov trud. Če je okrog sebe pogledal, povsod mu je cvetela sreča v najlepšem cvetji, in če je svoje nadepolne otroke pritisnil na svoje srcé, pokalo mu je srcé od veselja; v tacih trenutkih spomnil se je vselej preteklosti in svojega nekdanjega prijatelja, o katerem užé več let ni slišal niti najmanjše besedice, in kateri zdaj užé davno v hladnem grobu počiva. Ali ta njegov prijatelj ima hčerko, plemenito hčerko, ki žíví tukaj v mestu, in ako žíví v mestu, mora tudi vedeti, da je človek, kateremu pošilja vsak mesec po 20 gld., da bi poplačala stari dolg svojega umrlega očeta, bogat, zeló bogat človek; a ubogo deklé žíví znabiti v zeló slabih in neugodnih okolištinah. Mogoče je, da si pri svojih ustih odtrguje, da strada, trpí pomanjkanje, da noč in dan šiva v največej bédi, samo da bi njemu, bogatemu trgovcu, plačala vsoto, katera se pri obilosti njegovega bogastva niti pozná ne, in katero bi on lahko in prav rad podaril ubozemu dekletu.

In vedno bolj in bolj se je vzbujala v njem želja, da bi prišel na sled plemenitej hčerki, ki poplačuje dolg svojega rajncega očeta ter bi tudi njej pokazal óno ljubezen, katera ga je tako tesno vezala z njenim nesrečnim očetom. Nekoliko mu je bilo užé jasno, in ravno danes se mora pokazati, ali se moti v svojih mislih ali ne. Zadnjih 20 gld. je bilo poslanih v bankovcih, na katere je on po svojej navadi napisal neke trgovske račune, ter

je potem ravno te bankovce dal učiteljici svojih otrok za mesečno plačilo. Pa ne da bi bila učiteljica njegovih otrok, ta dobri in zvesti angel v njegove hiši, ki z največjo ljubeznijo in požrtovanjem vzreja in podučuje njegove otroke, — nè, nè, to ni mogoče, da bi bila ta dobra in plemenita duša hči njegovega rajncega prijatelja Trnovskega! V take misli zatopljen, sedi Ladan v svojej pisarnici.

Zdajci se odpró vrata in pismonos stopi v sobo ter podá Ladanu težko pričakovano pismo. S tresočo rokó razpečati Ladan pismo ter pregleda bankovce. V tem hipu skoči po konci ter zavpije s solzami v očéh: „Ona je! ona je! O plemenito srce dobre hčere! Našel sem jo!“ — To rekši plane s pismom v roci iz sobe.

Gospodična Miljutina ni bila v otročjej sobi; prijazno vzpomládno jutro zvbilo jo je z otroci na vrt, kjer je med njimi sedela kakor pridna vrtnarica sredi svojih najljubših cvetic. Ko Ladan stopi na vrt, zadoné mu sladkomili glasovi na uho. Miljutina, sedéč v sredi njegovih otrok, pela je z nežnomilim glasom prelepo pesen našega slovenskega pesnika Jenka:

Zapój mi ptičica glasno,
Zapój mi pesen žalostno,
Ki bo mi v srce ségala,
Občutkom se prilégala

Po travnicih sprehajam se,
Prelepe trgam rožice;
Oj rožice dišé lepó,
Al zá-me duha nemajó!

Ladan je ob strani stojéč poslušal sladkomile glasove, potem pa pristopi bliže in Miljutino objemši, zavpije: „Bodite mi pristréno pozdravljena, pa ne, kakor gospodična Miljutina, nego kakor hči mojega nepozabljivega prijatelja Trnovskega! Bogú bodi hvala, da vas najdem!“ — Gospodična Miljutina se je zeló ustrašila teh besed, a naposled reče s povešenimi očmi: „In kakó ste prišli do tega?“ — „Kakó?“ odgovori Ladan smijoč se, „tukaj pogledjte bankovce, ki vam jih sem včeraj dal kot mesečno plačilo in danes so zopet v mojih rokah; ali vidite na vsacem je moj kólek pritisnen. Vi, gospodična, ste se preveč žrtovali v ljubezni do svojega očeta; zakaj ste to storili, saj vidite, da me je Bog blagoslovil obilo ter vašega denarja ne potrebujem.“

„Beseda, ki jo otrok dá umirajočemu očetu, mora mu biti sveta,“ odgovori Miljutina in debele solzé se jej vderó po rudečih licih. „Zavést mojega očeta, da vas je pripravil ob vse vaše premoženje, grenila mu je zadnje ure na njegovej smrtnej postelji. Takrat sem bila jaz komaj dvanajst let stara, a čutila sem tudi jaz, kar je čutil moj dobri oče v svojem srci. Podala sem umirajočemu rokó ter mu obljubila, da kakor hitro toliko odrastem, da si bom mogla kaj zaslužiti, storiti hočem vse, da vsaj nekoliko ónega dolgá povrnem, ki vam ga je storil moj rajni oče. Moja dobra mati je bila učiteljica v nekej vasi ter je vse žrtovala v to, da bi mene dostojno vzredila in izobrazila. In takó sem si izbrala tudi jaz učiteljski stan. Ko sem si tukaj v mestu iskala primerne službe, bila je prva, ki mi jo je naklonila previdnost božja v vašej hiši. Zahvalila sem se Bogú za to veliko milost ter mu obljubila, da hočem z ljubeznijo do vaših otrok vsaj nekoliko poravnati

one skrbi in bridkosti, ki vam jih je napravil moj oče s svojo nesrečo. In kar do sih dob še nisem storiti mogla, prosim, dajte mi priložnost, da izpolnim.“

„Dà, dà, vaša volja naj se izide! Vender kakor hči a ne kakor tujka bodite v prihodnje v mojej hiši. In da se ta lepa zveza med nami, katero je Bog z nova med nami napravil, še bolj oživi, poklicati hočem tudi vašo mater k sebi, da živi kot ud moje družine v mojej hiši.“

Trgovec Ladan stisne plemenito hčer svojega nekdanjega prijatelja v svoje naročje in da-si Milan, Radovanček in Milka niso znali, kaj vse to pomeni, radovali so se tega veselega prizora in drug za drugim so poljubovali svojo dobro učiteljico Miljutino. Radovanček od veselja svoj klobuk do stropa zažene. To je bilo vselej znamenje njegovega največjega veselja.

(Po Heller-ji posl. I. T.)

Vsejani novci.

I.

Brencè iz Skočidola je bil nenačuden človek. Imovit pač, to se mora reči. Hlev nabasan z živino, kašta s polnimi pregradami je bila njegova last. Ljudje so pravili, da bi denar lahko na mernike meril, a mož je prerad za kozarec prijemal. Kadar se je kam napótil, v somenj ali le po opravkih, po navadi ga ni bilo po ves teden domóv. Bokal mu je bila skleda, kozarec žlica in klop poleg pivniške mize postelj. Prišedši pijan domóv, ležal je po ves dan ter ni niti govóril niti se otešal s čim. Družina je govorila, da toči v postelji solzé kesanja.

Vstavši se, šel je v hlev s peharom ovsa. V kočurji je obiskal svojega kozla in mu dal zobati. Kozel se je spenjal po njem in se mu dobríkal po svoje. Ko je kozla napasel, obšel je svoj dom, pogledal zaspano v ta ali óni kot; začutivši pa, da ga od žeje gara po grli, mahnil jo je k Petriču in ondu je praznil kupice.

A kozel se je sam dolgočasil v hlevu. Pastir mu je pač vrgele v jarem kako bukovno vejo ali malo sená. Ali kozlu je le žito šlo na misel, a gospodarja, ki bi mu ga prinesel, ni bilo. Tedaj se je kozel vzpél po kočurjevih vratih, zagnal se vanje, prvič, drugič; in če se mu ni posrečilo, da bi ušel skozi vrata, skočil je predrzno preko planek. Ako so bila hlevna vrata zapahnená, prikoračil je po stopnicah skozi loputnik na jasno. Nato jo je pa, ne gledajoč ne na levo ne na desno urno vseká proti Petriču. In ako ima kozel spomin, kakor ga imamo ljudje, gotovo se je med potjo spominjal, kako ga je nekda gospodár, ko se mu brada še ni takó razrasla, vabil vselej s seboj v krémo, ponujajoč mu solí in otrobov. In zvesta žival si je zapómnela pot in mnogokrat je šla po gospodarja k Petriču.

V take spomine utopljen, pride kozel do pivnice. Spleza na kup drv, zloženih pred hišo. Nato se vzpnè na okno, migne z brado, zabekéče in ko le ni od nikoder gospodarja, potrka lahno z rogovi ob okno.

Gospodár začuvši kozla, pritekel je iz hiše. Takój je moral krčmar prinesti lep kos belega kruha in kozarec vina. Brençè je pomakal kosce kruha v pijačo ter jih podajal kozlu. Ko je rogatec povžil dobre kosce, napravila sta se oba domóv. In kozel je od veselja skakal in uganjal burke, a Brençè se mu je smejal.